

Pedagogikada ilg'or metodlar va innovatsion texnologiyalardan foydalanish

¹ Jonzokova Sayyora

² Sulaymonova Ra'no

EMAIL : none

¹ Guliston davlat universiteti,
Pedagogika va psixologiya
kafedrası o'qituvchilari

ABSTRACT: Ushbu maqolada pedagogik metodlar va yangi innovatsion texnologiyalar asosida o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish imkoniyatlari haqida bir qancha nazariy hamda amaliy takliflar berib o'tilgan.

KEYWORDS: Pedagogik texnologiya, pedagogik muloqot, zamonaviy texnika vositalar, innovatsion loyihalar, dars texnologiyasi, o'qitish vositalari.

Bugungi kunda barcha sohalar singari ta'lim tizimini axborot texnologiyalarisiz tasavvur etib bo'lmaydi. XXI-asr axborot texnologiyalari asri hisoblanadi. Hozirgi kunda ta'lim tizimida ko'zlangan asosiy vazifalardan biri fan va texnika sohasidagi yutuqlar bilan o'quvchilarni o'z vaqtida tanishtirib borish, shu qatorda, turli keraksiz axborotlar ta'siridan o'quvchilarni himoya qilish, davr talabi va milliy o'zligimizga mos keluvchi barkamol avlodni tarbiyalash kabi muhim masalalarga e'tibor qaratiladi.

Ilm-fan va ta'lim sohasining rivojlanishida eng muhim rol o'ynaydigan insonlar bu-pedagoglar. Darhaqiqat, oddiy o'qituvchidan tortib, to professor ustozgacha hammasi pedagogdir. Pedagog bu-yetaklovchi, demak, biz pedagoglarning vazifamiz o'z o'quvchilarimizni, talabalarimizni ilmfan so'qmoqlaridan asta-sekin, bosqichma-bosqich yetaklab, ularni ilm-fan cho'qqilarini zabt etishlariga ko'maklashishdir.

O'quvchilarni zamon talablari asosida tarbiyalash bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biridir. Bu esa o'qituvchilar zimmasiga ulkan vazifalar yuklaydi. O'qituvchi o'z sohasining mohir bilimdoni, muammolarning oqilona yechimlarini topa oladigan, o'z ustida doimiy ijodiy ishlab, yangiliklar yarata oladigan, o'quvchilari qalbidan munosib o'rin egallagan bo'lishi lozim.

Yosh avlodga zamon talablari asosida bilim berish uchun pedagog o'zining professional kompetentligiga ega bo'lishi kerak. Bu pedagogik faoliyatni muvaffaqiyatli hal qilish uchun zarur bo'lgan, kasbiy va shaxsiy sifatlar yig'indisidir. Pedagogik faoliyatini, pedagogik muloqotni yuqori darajada amalga oshiradigan, o'quvchilarning ta'lim-tarbiyasi sohasida yuqori darajadagi stabil natijalarga erisha oladigan o'qituvchini professional kompetentli o'qituvchi deyish mumkin. Hozirgi kunda mamlakatimizda barcha jabhalar qatori ta'lim sohasida ham juda katta o'zgarishlar, islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, maktablarda moddiy-texnik baza mustahkamlandi, darsliklar takomillashtirildi. Hozirda darslarni axborot kommunikatsiya texnologiyalarsiz olib borishni tasavvur qilish qiyin. Yangi pedagogik texnologiyalar asosida dars o'tilishi ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga asos yaratmoqda.

O'qituvchi mehnatining samarasi shogirdlarining nafaqat yurtimizda, balki xalqaro miqyosdagi fan olimpiadalarda, ko'rik-tanlovlarda qo'lga kiritgan yutuqlarida namoyon bo'ladi.

O'quvchilarning qanday bilim olishi va darslarni qay darajada o'zlashtirishi ko'p jihatdan o'qituvchining mahoratiga bog'liq.

Hozirgi kunda yangi pedagogik texnologiyalarning 200 ga yaqin turi mavjud. O'qituvchi ana shu texnologiyalardan o'z darsida qanday foydalanishni to'g'ri tanlay bilishi kerak. Bugungi kunda ilm-fan taraqqiyoti natijasida zamonaviy texnika vositalari kirib kelmoqda. Ochiq'ini aytganimizda, biz faxrlanib yurgan ilgari savodxonlik endi savod bo'lmay qoldi, ya'ni oddiy jismoniy va aqliy mehnat murakkab malakali mehnat, kompyuter, internet mo'jizalariga mos salohiyatli mehnat bilan o'rin almashdi.

Vatanimizdagi ta'lim sohasi rivojlanishida biz albatta rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalaridan keng foydalanishga e'tibor bermoqdamiz. Bunday usullardan biri interfaol usullardir. Interfaol usullar har bir o'quvchining faolligiga, erkin va mustaqil fikr yuritishiga asoslanadi hamda o'quvchilar o'qituvchi yordamida va hamkorligida mustaqil ishlash ko'nikma va malakalariga ega bo'lishadi. Pedagogik texnologiyalar asosida o'tkazilgan mashg'ulotlar, o'quvchi talabalarni fikrlashga, o'z nuqtai nazarini asoslashga imkon yaratadi. Ilm-fan va ta'limni rivojlantiruvchi omillardan yana bir eng muhimi shuki, bu AKT dan foydalanish. Chunki hozirgi zamon o'qitish metodlarini AKT siz tasavvur etib bo'lmaydi.

Hozirda barcha o'quv fanlari bo'yicha elektron o'quv darslik, vertual laboratoriya ishlari hamda multimediya dasturiy vositalarining yaratilishi fanlarni o'qitishda axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirib, ustoz- murabbiylarning resurslaridan o'quv-tarbiya jarayonida unumli foydalanayotganligi o'quvchi va talabalarining fanlarni chuqur o'zlashtirishi samaradorligini oshirmoqda. Ayniqsa, Xalq ta'limi vazirligi tomonidan tashkil etilgan "ZiyoNet", "Uzedu.uz", "Kitob.uz" kabi saytlar dars jarayonida o'quvchilarga videoroliklarni namoyish etish orqali ularda jonli tasavvur hosil qilish, darsliklardan tashqari qo'shimcha ma'lumotlar berish va bu orqali o'quvchi talabalarining bilim, ko'nikma va malakalarini yanada mustahkamlashga qo'l kelmoqda.

Axborotlarning animatsiyalar orqali uzatilishi o'quvchilarni darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Kompyuter dasturlari yordamida ko'rgazmalar tayyorlash, taqdimotlar va videoroliklar yaratish yangi mavzuni tushuntirishda katta samara beradi. Boshlang'ich sinf texnologiya darslarida rangli qog'ozdan turli gullar, maketlar, parranda va jonzotlar shakllarini yasash, gazlamalardan buyumlar yasash usullari o'rgatiladi. Plastilindan buyumlar yasash, hayvonlar shaklini yasash va applikasiya, mozaika usulida ishlash kabi jarayonlar ham amalga oshiriladi.

Shuningdek, texnologiya darslarida berilgan amaliy ishlarni bosqichli bajarish bilan birga mavzuga oid savol-topshiriqlarga javob berishi, ishni sifatli bajarishi hamda xavfsizlik qoidalariga rioya qilishi zarur. Bu vazifalarni bajarishda boshlang'ich sinf o'qituvchisi yangi axborot texnologiyalaridan foydalanishi ko'zlangan maqsadga erishishda muhim omil bo'ladi.

Shuni ham aytib o'tish joizki, agar o'qituvchi texnologiya darslarida qo'llaniladigan xavfsizlik qoidalarini taqdimot ko'rinishida tayyorlab o'quvchilarga har darsda namoyish etsa, yanada maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki o'quvchilar har darsda shu taqdimotni ko'rganlaridan keyin albatta eslarida qoladi, shunga amal qilishadi va natijada turli ko'ngilsiz hodisalarning oldi olinadi. Turli kasb egalari va kasb-hunarga oid ma'lumotlarni kengroq yoritishda axborot texnologiyalaridan unumli foydalanish yuqori samara beradi.

Videolavhalar orqali har bir asbobdan to'g'ri foydalanish, hom ashyodan tejamkorlik bilan foydalanish, kesuvchi asboblardan texnika xavfsizlik qoidalariga rioya qilgan holda foydalanish aks ettirilsa, darsdan ko'zlangan maqsadga erishish oson bo'ladi. O'qituvchi shuning uchun texnologiya darslarida pedagogik, psixologik, dars texnologiyasi, o'qitish vositalaridan foydalanish kabi imkoniyatlarni mukammal o'zlashtirishini taqozo etadi. O'quvchilarni kelajakda o'zi qiziqqan kasb-

hunarni egallashda, qiziqqan kasb-hunarining ustasi bo'lishida texnologiya fani muhim rol o'ynaydi.

Pedagogik texnologiyalar ta'lim-tarbiya jarayonini ilg'or vositalari, metodlar, texnik vositalar, usullariga tayanib takomillashtirish tizimi hisoblanadi. Bu tizim o'qituvchi tomonidan yaratiladi, ta'lim-tarbiya bosqichlarini o'zaro bog'lashga xizmat qiladi. Uning mazmuni va vazifalarini, maqsadini oldindan belgilash, ta'lim tarbiyaning shakllari va vositalarini tayyorlash, o'quvchida shakllantirish ko'zda tutilgan ma'naviy sifatlarni o'zlashtirishga yo'naltirilgan darslarni rejalashtirish kabilarni o'z ichiga oladi.

Bugungi kunda O'zbekistonda uzluksiz ta'lim ta'lim tizimida 80 ga yaqin innovatsion texnologiyalar va metodlardan foydalanilmoqda. Masalan: "Bumerang", "Loyihalash", "Charxpalak", "texnologiyasi", "Klaster" metodi, "Xulosalash", "texnologiyalari", "Muommoli o'qitish texnologiyalari", "Beer (Yelpig'ich) texnologiyalari", "Muammo", "Mini test metodi", "Skarabey texnologiyasi", "Aqliy hujum", "Ikki qismli kundalik O'qituvchi qaysi fandan dars o'tmasin, har doim "Qanday o'qitish kerak" degan savol turadi. Bu masalani yechimi faqatgina shu pedagogning mahoratiga bog'liq.

Maqsadimiz: O'quvchilarda "Sen buni bilishing kerak" degan majburlovchi da'vatdan "Menga bu zarur va men buni bilishga, uni hayotga qo'llashga qodirman" degan ichki ishonch va intilishni uyg'otish zarur.

Ta'limning barcha bo'g'inlarini shunday tashkil etish kerakki, u yoshlarga chuqur va asosli bilim berish bilan birga keng qamrovli fikrlashga o'rgatsin. Pedagogik texnologiyaning asosiy mohiyati o'quvchilarni qiziqtirib o'qitish va bilimlarni to'liq o'zlashtirishga erishishdir. Ta'limda berilayotgan bilimlarni o'quvchilarning ko'pchilik qismi puxta o'zlashtirishi pedagogik texnologiya joriy etilishining asosiy maqsadi hisoblanadi. Pedagogik texnologiya ta'lim-tarbiya jarayonining mavjud qonuniyatlariga, mamlakatimiz rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlariga, tarixiy taraqqiyot tajribalariga asoslanadi.

Pedagogik texnologiya mohiyat-e'tibori jihatidan boshqa texnologiyalar bilan bir safda turadi, chunki ular ham boshqalari qatori o'z xususiy sohasiga, metodlari va vositalariga egadir. Biroq pedagogik texnologiya inson ongi bilan bog'liq bilimlar sohasi sifatida murakkab va hammaga ham tushunarli bo'lmagan pedagogik jarayonni ifoda etishi bilan ishlab chiqarish va axborotli texnologiyalardan ajralib turadi.

Uning o'ziga xos xususiyati tarbiya komponentlarini mujassamlashtirganidir. Pedagogik texnologiya boshqa sohalaridagi texnologik jarayonlar bilan uzluksiz boyib boradi va an'anaviy o'quv jarayoniga, uning samarasini oshirishga ta'sir ko'rsatishning yangi imkoniyatlarini egallab oladi. Ta'lim-tarbiya jarayonida pedagogik texnologiyalarni qo'llash avvalo, pedagogik munosabatlarni rivojlantirish va demokratlashtirishni talab etadi, chunki ularni amalga oshirmay turib qo'llangan har qanday pedagogik texnologiya kutilgan samarani bermaydi.

Pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonining unumdorligini oshiradi, o'quvchilarni mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi, o'quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni oshiradi, bilimlarni mustahkam o'zlashtirish, ulardan amaliyotda erkin foydalanish ko'nikma va malakalarini shakllantiradi.

An'anaviy o'qitish tizimi, aytish mumkinki, yozma va o'g'zaki so'zlarga tayanib ish ko'rish tufayli "axborotli o'qitish" sifatida tafsiflanadi, chunki o'qituvchi faoliyati birgina o'quv jarayonining tashkilotchisi sifatida emas, balki nufuzli bilimlar manbaiga aylanib borayotganligini ta'kidlagan holda baxolanmoqda. Bugunning har bir pedagogi har tomonlama rivojlangan, yetuk, barkamol avlodni tarbiyalab, davlatimizga munosib mutaxassis yetkazishni o'z oldiga asosiy maqsad qilib qo'yadi. Shunday ekan, u pedagogik texnologiyalar asosida darsni tashkil etish va ta'lim sifati, samaradorligini oshirishda o'z hissasini qo'shish zimmasidagi asosiy vazifalardan biri ekanligini unutmazligi lozim.

«Texnologiya» tushunchasi texnikaviy taraqqiyot bilan bog'liq holda fanga 1872-yilda kirib keldi va yunoncha ikki so'zdan texnos- san'at, hunar va logos-fan, ta'limot so'zlaridan tashkil topib, «hunar fani» ma'nosini anglatadi. Pedagogik texnologiya - bu o'qituvchining o'quvchilarga o'qitish vositalari yordamida muayyan sharoitlarda ta'sir ko'rsatishi va bu faoliyat mahsuli sifatida ularda oldindan belgilangan shaxs sifatlarini intensiv shakllantirish jarayonidir. Pedagogik texnologiya - o'quv jarayonini texnologiyalashtirishni butunligicha aniqlovchi tizimli kategoriya.

Zamonaviy ta'limning eng muhim unsurlari qadimdan shakllanib kelgan. Ta'lim maqsadi, mazmuni, shakl, uslub va vositalari ta'lim jarayonlari mazmunini tahlil qilish uchun qo'llaniladigan an'anaviy kategoriyalar bo'lib hisoblanadi. Aynan shu kategoriyalar ma'lum predmet, mutaxassislik yoki ixtisoslik bo'yicha o'quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil qiluvchi pedagog faoliyatining predmeti sifatida yuzaga chiqadi. Qayd etilgan pedagogik kategoriyalarni maqsadga muvofiq ravishda yo'naltirilgan pedagogik faoliyatning qonuniyat va mezonlarini tizimlashtiruvchi omil vazifasini bajaradi. Zamonaviy o'qituvchi dars jarayonida "aktyor" emas, aksincha "rejissyor" bo'lishi kerakligini anglashi lozim. Buning uchun esa u bir necha yangicha ta'lim usullarini yaxshi bilishi kerak.

O'qituvchining samarali faoliyat ko'rsatishga undovchi darsning metodik ishlanmasini puxta ishlab chiqishdan farqli o'laroq, ta'lim texnologiyasi tinglovchilar faoliyatiga nisbatan yo'naltirilgan bo'lib, u tinglovchilarning shaxsiy hamda o'qituvchi bilan birgalikdagi faoliyatlarini inobatga olgan holda, o'quv materiallarini mustaqil o'zlashtirishlari uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishga xizmat qiladi. Ta'lim texnologiyasining markaziy muammosi - ta'lim oluvchi shaxsini rivojlantirish orqali ta'lim maqsadiga erishishni ta'minlashdan iborat.

O'z mohiyatiga ko'ra pedagogik texnologiya vaqt taqsimotiga muvofiq dasturlanib, ilmiy jihatdan asoslangan xamda kutilgan natijaga erishishni ta'minlovchi pedagogik jarayonning barcha bosqich va qismlarining vazifalari aniq belgilangan tizimni ifodalaydi.

Ta'lim jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanishning samaradorligini baholash ham muhim ahamiyatga ega. Pedagogik texnologiyalarning imkoniyatidan kelib chiqqan holda ularni amaliyotga tatbiq etishning samaradorligini bir qator mezonlar bilan aniqlash mumkin.

Bular:

- ✚ ta'lim, tarbiya va shaxsni rivojlantirish vazifalarining o'zida yaxlit aks ettira olishi;
- ✚ o'zida zamonaviy fan va texnika darajalarini ifodalay olishi;
- ✚ g'oyaviy jihatdan talabalarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos kelishi;
- ✚ o'quv materialining zarur axborotlar bilan to'liq ta'minlanganligi;
- ✚ o'qitish jarayonida rang-barang metod va vositalarni qo'llash imkoniyatini ta'minlanganligi;
- ✚ ta'limning ko'rgazmaliligi va barcha uchun ochiqligini ta'minlash tamoyiliga egaligi;
- ✚ ko'p funksiyali ta'lim vositalaridan foydalanish va ularni oson ekspluatasiya qilish imkoniyatining mavjulligi;
- ✚ pedagogning talabalarga mustaqil ishlarni samarali tashkil etishga ko'malashish darajasi.

Mahorat-shaxsning tajriba orqali orttirgan xususiyati. Biror sohasidagi moslashuvchan ko'nikma va ijodkorlik asosida hosil bo'lgan kasbiy ko'nikmalarning nazariy darajasidir. Mahorat - san'at, Mahorat izlanish, Mahorat - pedagogik texnologiyalarni qo'llay bilish, mahorat - o'qituvchining o'z faoliyatini ilmiy asosda tashkil etish va o'z-o'zini tarbiyalashdir. Qobiliyat hamma insonlarda mavjud bo'lib, bir tekisda bo'lmay, biri yuqori, biri o'rta quyi darajadan ibortdir.

Muvaffaqiyatli ishlash uchun har bir o'qituvchi pedagogik mahoratga ega bo'lishi zarur. Pedagogik mahorat egasi o'z mehnat sarf qilib, katta natijaga erishadi. Qobiliyat faoliyat jarayonida

paydo bo'ladi va rivojlanadi. Ibn Sino ta'lim jarayonida quyidagi qoidalarga amal qilish lozim deb hisoblaydi:

- ✚ o'qitishda oddiydan murakkabga qarab borish;
- ✚ bolaning qobiliyat va mayllarini e'tiborga olish;
- ✚ bolaga kuchi yetadigan mashqlarni bajartirish;
- ✚ ta'limni jismoniy mashqlar bilan qo'shib olib borilishi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, pedagogik texnologiya asosida o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish va boshqarish imkoniyati tug'iladi va u o'qituvchining yaqin ko'makdoshiga aylanadi yoki uning funksiyalarini to'liq bajarishi mumkin. Natijada, mantiqiy bog'langan qisqa yo'llardan shunday olib boriladiki, oqibatda o'quvchilar deyarli xato qilmaydilar va o'quvchi ularning natijasini ma'lum qilish bilan mustahkamlash imkoniyatini yaratadi hamda ta'lim maqsadini to'la amalga oshirish sari yana yangi qadamlar qo'yiladi.

REFERENCES

1. Ismailova Z.K. Pedagogika. Darslik. –Toshkent, Molya-iqtisod, 2008.
2. Ximmataliyev D.O. Kasbiy faoliyatga tayyorgarlikni dagnostika qilishda pedagogik va texnik bilimlar integratsiyasi. Monografiya. – Toshkent, O'zbekiston, 2018.
3. B.B.Saydaxmedov. Yangi pedagogik texnologiya. Toshkent. 1992.
4. Til va adabiyot ta'limi. 2014-yil 6-son.
5. www.Ziyonet.uz